

KULTURNA BAŠTINA – ZAJEDNIČKI IMENITELJ BIBLIOTEKA, ARHIVA I MUZEJA

CULTURAL HERITAGE – COMMON DENOMINATOR FOR LIBRARIES, ARCHIVES AND MUSEUMS

Breda Karun, koordinator za matične knjižnice / Coordinator for Parent Libraries
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana / National and University Library, Ljubljana
1 000 Ljubljana, Slovenija
Breda.Karun@nuk.uni-lj.si

Sažetak

Kulturnu baštinu smo u prošlosti povezivali u glavnom za njen edukativni, ekološki, kulturni, estetski i društveni učinak. Ali, treba se naviknuti na promjenu razumijevanja kulture koja postaje sve više neposredni stvaralac ekonomske koristi, a ne samo sažetak djelatnosti koja proizvodi prestižne vrijednosti izvan ekonomije. Kulturna baština, važni segment kulture, osim ustaljene tradicionalne, danas sve više poprima i političke, ekonomske i druge dimenzije. Izvore kulturne baštine čuvaju biblioteke, arhivi i muzeji, pred kojima se nalazi važan zadatak da razvijaju partnerske odnose i suradnju na temelju primjene jedinstvene standardizacije i digitalizacije, u cilju širokog pristupa vrijednoj građi. Kao primjer dobre prakse autorica prikazuje portal KAMRA, koji je implementiran u Sloveniji.

Ključne riječi

Kulturna baština, biblioteke, arhivi, muzeji, zavičajne zbirke, internet, portal KAMRA

Abstract

In past, cultural heritage was associated with its educational, ecological, cultural, esthetic and social impact. We should get used to change of understanding culture which becomes immediate creator of economic benefit and not mere summary of an activity which produces prestigious values outside economy. Cultural heritage, an important part of culture, except traditional dimension, assimilate also political, economic and other dimensions. Sources of cultural heritage are preserved by libraries, archives and museums which have an important task of developing partnerships and cooperation with a view to broad access to valuable material. As an example of good practice, the author demonstrates Kamra portal which is implemented in Slovenia.

Keywords

Cultural heritage, libraries, archives, museums, local collections, Internet, KAMRA portal

I. Uvod

Postoje mnoge definicije kulturne baštine i njene vrijednosti. Ova definicija uzeta je iz Council of Europe Framework Convention the Value of Cultural Heritage for Society iz 2005 godine:

Kulturna baština je grupa izvora, naslijeđena iz prošlosti, koja identificira ljude, nezavisno od vlasništva, kao odraz i izraz njihovih stalno ponavljajućih vrijednosti, vjerovanja, znanja i tradicije. Uključuje sve aspekte jedne okoline, koja se je razvijala sa interakcijom između ljudi i prostora kroz stoljeća.

Baštinska zajednica sastoji se od ljudi koji cijene specifične aspekte kulturne baštine, koju žele uz pomoć javnog djelovanja očuvati i prenijeti narednim generacijama.

Nikada prije društvo nije polagalo ovoliku pažnju na kulturnu baštinu, a i pojam kulturne baštine upotrebljava se mnogo šire nego ikada prije:

- Politička dimenzija baštine postoji u činjenici da su dostupnost, poznavanje, razumijevanje i čuvanje baštine samopotvrđeni elemenat na lokalnom nivou. Svaka društvena grupa ima pravo na sopstvenu istorijsku, društvenu i kulturnu okolinu.

BOSNIACA 63

- Baština postaje društveni elemenat za povezivanje na nivou lokalne zajednice i regije; uz razumijevanje njene jedinstvenosti ona garantuje osjećaj vlastitog identiteta, uz njenu raznovrstnost podiže toleranciju i poštovanje drugoga.
- Baština je važan promotor razvoja i kulturnog turizma.

• Migracije su jedan od većih fenomena modernog društva. Opor globalizaciji se između ostalog pokazuje i u želji ljudi da se vrate korjenima, pa neka to bude geografski prostor ili grupa kojoj pripadaju.

Preko virtualnih zajednica mogu se prevladati kulturna i geografska ograničenja i sa njihovom pomoću rekonstruirati to što nama nedostaje u modernom svijetu. Uloga kulturnih institucija jeste da pripreme virtualni prostor u kojem će posjetioci naći priče koje ih zanimaju i gdje će imati mogućnost da sudjeluju u njihovom kreiranju.

Čuvanje kulturne baštine smo u prošlosti povezivali u glavnom sa njenim edukativnim, ekološkim, kulturnim, estetskim i društvenim učinkom. Ali treba se naviknuti na to da kulturu gledamo i raspoznamo i kao neposrednog stvaraoca ekonomske koristi i ne samo kao sažetak djelatnosti koja proizvodi prestižne vrijednosti izvan ekonomije. Pogledajmo nekoliko primjera ekonomskih vidika čuvanja kulturne baštine:

- Radna mjesta i prihod domaćinstva – u Americi milijun dolara za građu nove zgrade otvori 36 radnih mjesta, a milijun dolara za adaptaciju historijske zgrade stvori 40 radnih mjesta. Ta radna mjesta su, zbog zahtjevnosti rada i potrebnih kvalifikacija majstora i radnika, i mnogo bolje plaćena.
- Oživljavanje gradskih jezgra – iz gospodarskog ugla to znači vraćanje stanovnika, pripadnika srednjeg staleža, koji imaju veliku ekonomsku moć, u središta gradova.
- Inkubatori male privrede – u Americi 85% svih novih radnih mjesta stvaraju preduzeća koja imaju manje od 20 zaposlenih. Nije slučajno, da kreativna, mlada poduzeća nisu locirana u poslovnim zgradama u centru grada, jer su zakupnine tamo preskupe za njih. Obično se nasele u starim historijskim zgradama, koje postanu prirodni inkubatori, najčešće i bez ikakvih subvencija.
- Kulturni turizam – gdje god su u svijetu ocenjivali turizam istorijskih destinacija, opazili su istu težnju. Posjetioci istorijskih destinacija ostaju na toj lokaciji duže, potroše više, što znači da je ekonomski učinak njihovih putovanja viši nego drugih turista. U Americi su izračunali: za svaki dolar kojega posjetioc potroši na lokaciji sa spomenikom povijesti, ide 12 dolara potrošenih na drugim mjestima: hotelima, restauracijama, na benzinskim pumpama, u radnjama itd. U Norveškoj su došli do istih rezultata: kod posjete lokacije sa kulturnim spomenikom jeste 6-10% sredstava potrošenih na samoj destinaciji, sve ostalo se potroši u okolini.
- Kulturni turizam je postao važan promotor ekonomskog razvoja u doba kad je tradicionalna industrija masovnog zapošljavanja u zalasku. Kulturni turizam je bitan pokazivač skladnog razvoja pojedinih država i regija i ujedno promotor međukulturnog dijaloga.

Svi ti podaci dovede nas do veoma važnog zaključka: ako turizmu u područjima sa kulturnom baštinom pristupimo na pravi način, najveći dobitnici nisu posjetioci - turisti nego lokalni stanovnici, koji pored ostalog i počinju ponovo cijeniti svoj kraj i svoju istoriju (Donovan D. Rypkema).

II. Zavičajna zbirka u biblioteci

Zavičajna zbirka je promotor kulturne baštine lokalne zajednice (V. Sotirov-Đukić).

Zavičajni rad u biblioteci bavi sa interdisciplinarnim proučavanjem određenog geografskog područja i to na dva načina:

- dokumentiranjem historijskog pamćenja jedne zajednice (kulturna baština - prošlost)
- bilježenjem svakodnevnog života zajednice (sadašnjost - sve što će sutra biti baština).

Zavičajne zbirke kao javni servis jesu osnovane, razvijaju se i održavaju zbog javnog interesa i u suglasju sa njim. Karakteristika svakoga javnoga servisa je njegova interaktivnost, povezanost sa drugim javnim servisima u zajednici. Prirodni saveznici zavičajnih odjela kod kreiranja zbirke i obezbjeđivanja optimalnih resursa su u prvom redu arhivi, muzeji i lokalna zajednica.

III. Kulturna baština na internetu – pravci razvoja

Prvobitna usmjerenost kulturnih institucija pretežno u sakupljanje, čuvanje, zaštitu i popisivanje građe sada se više preokreće u usmjerenost ka korisniku, njegovim željama i potrebama. Kako kažu, ako te nema na internetu, onda te uopšte nema, makar si mehaničar ili nacionalni muzej.

BOSNIACA 64

Danas je u prikazivanju kulturne baštine na webu važno:

1. Jedinstvena tehnička infrastruktura. IKT omogućava interakciju korisnika sa sadržajem, pohranu digitalizirane građe u repozitorije i njenu ponovnu upotrebu pa i izgradnju platforme za sisteme za pretraživanje i indeksiranje digitalizirane građe.
2. Ali ono što je najvažnije nije infrastruktura nego - sadržaj.
Ne tako davno u prošlosti naše zanimanje (zaposlenih, korisnika, finansijera i cijelove javnosti) koristilo je institucijama. Jer ako je neko želeo vidjeti građu morao je posjetiti instituciju. Danas, u doba interneta, niko više ne treba znati gdje je dokumenat ili informacija, jer je dostupan 'na dva klika'.
3. U prošlosti su biblioteke, arhivi i muzeji najviše vremena posvećivali sakupljanju, obradi, zaštiti i čuvanju građe. Bogatstvo koje je bilo u našim skladištima javnosti je bilo dostupno samo djelimično i privremeno, tokom naših izložbi. Dostupnost nije bilo nešto što bi nas previše okupiralo. Danas korisnici zahtijevaju da se vidi što imamo i da se to vidi na domaćem kompjuteru.
Predstavljanje sadržaja institucija na internetu znači i njihovu promociju, jer je danas jasno da u tim primjerima interes i fizička posjeta ne opadaju nego rastu.
4. Na konferenciji javnih biblioteka u Sloveniji prije tri godina Gunnar Urtegaar, iz Norveške, jako je jednostavno kazao što je odlučujuće za uspješnost digitalne zbirke: sadržaj, sadržaj i još jednom sadržaj. Dodala bih da to još nije dovoljno, jer sadržaj mora biti organiziran tako da korisnicima omogućava ponovnu upotrebu, udruživanje i kombiniranje, zavisno od njegovih želja i potreba.
5. Da bi to bilo moguće, ni jedna institucija ne može to zajamčiti sama. Najmanje što je potrebno jesu dogovori oko izbora građe za digitalizaciju i standardizacija obrade.

IV. U Sloveniji

Sudjelovanje zavičajnih odjela u bibliotekama sa muzejima i arhivima u pripremi izložbi traje već dugo. Posljednjih godina počela su se razmjenjivati i predavanja na savjetovanjima društava bibliotekara i arhivista.

Odlučujuće je bilo savjetovanje javnih biblioteka 2003. »Sudjelovanje in partnerstvo - lokalno, globalno«, na kojem je program prvog dana bio u cjelini posvećen saradnji između biblioteka, arhiva i muzeja.

Naredne godine tema savjetovanja je bila "Sudjelovanje i partnerstvo - digitalno" i opet su se bibliotekarima pridružili arhivisti i kuratori.

Rezultati su došli ubrzo i to u tradicionalnom i digitalnom obliku.

U Bežigraskoj knjižnici su ponudili korisnicima brošure i publikacije slovenačkih muzeja, sarađuju sa galerijama tako da na promocijama knjiga pozovu i na posjetu galerijama.

U Osrednjoj knjižnici Celje počeli su sa digitalizacijom starih razglednica Celja u suradnji sa Regionalnim arhivom Celje; digitalizirali su audio i video građu sa zapisima dijalekata regije, u suradnji sa Pedagoškom fakultetom Maribor.

Osrednja knjižnica Kranj je digitalizirala stare razglednice u suradnji sa Gorenjskim muzejem.

Knjižnica Otona Župančiča je tradicionalni kviz za djecu u godini 2007. pripremila u suradnji sa muzejima i galerijama: Mega (Muzej, Etnologija, Galerije) kviz <http://www.koz.si/megakviz/index.html/>.

V. Portal KAMRA

Regionalni portal KAMRA je informacijski sistem, koji udružuje informacije sa područja zavičaja i kulturne baštine kao što ih sada na tradicionalan način prikupljaju i posreduju javne biblioteke i druge lokalne kulturne i obrazovne institucije. Sa koordiniranim sudjelovanjem partnerskih institucija na području regija, one su dostupne sa jednoga mjesta, a kreirane u onim institucijama koje su za specifična područja najviše kompetentne.

Portal sa jednoga mjesta omogućava pristup do digitalnih sadržaja, punih tekstova, informacija, programa i projekata i time skraćuje i pojednostavljuje dolazak do traženih podataka.

Sa uspostavljanjem različitih partnerskih odnosa na nivou regija (kultura, druge javne službe, gospodarstvo, posebno turizam, nevladne organizacije) jača se povezanost i saradnja u regijama.

BOSNIACA 65

U stvaranju portala KAMRA imali smo u vidu sve do tada poznate pravce razvoja:

1. Standardizacija sadržaja je osnovni uvjet za kvalitetno djelovanje globalnog informacijskog društva znanja. Proces standardizacije seli se iz telekomunikacijskog i informacijskog nivoa na nivo sadržaja i znanja. Sa portalom ponudili smo lokalnim institucijama odgovarajuću infrastrukturu - sistemsku platformu, koja je dovoljno robusna, a istovremeno prilagodljiva i nadogradljiva:
 - unos podataka bazira na standardu Dublin core, kojeg poznaju biblioteke, pa i muzeji i arhivi,
 - upotrebljavaju se jedinstvene osnove, koje je moguće dopunjavati, koje se ne kontroliraju, ali su pretražljive.
 - regijski interfaces: sadržaji se čuvaju na centralnom serveru, ali se filtriraju kada korisnik izabere određeni regijski interface.
2. Pričanje priča. Svaki digitalni elemenat opremljen je sa metapodacima i može biti ponovo upotrijebljen u različitim kontekstima. Na taj način sastavljaju se priče.
3. Fizička lokacija sadržaja nije više važna. U kreiranje 'priče' se uključuju različite institucije (biblioteke, arhivi, muzeji, privatnici, turističke zajednice, škole...) i dodaju digitalne sadržaje koji je sastavljaju.
4. Usredsređenost na konačnog korisnika
 - Tipska sučelja. Na portalu se može izabrati jedno od unaprijed pripremljenih sučelja za ciljne grupe korisnika – djecu i mlade.
 - Personalizacija. Korisnik može birati grupe sadržaja koje ga zanimaju. Kroz registraciju i izbor funkcije 'Moj portal' pristupa samo izabranom sadržaju.
 - Aktivno uključivanje korisnika. Ovu ćemo funkciju razviti u sljedećoj fazi portala i to tako da će biti moguće komentirati već objavljene sadržaje ili dodati svoje sopstvene.

Kamra / osnovne informacije

Izrada portala KAMRA je projekat koji traje od 2005. do 2008. godine. Nosilac projekta je Savez javnih biblioteka, partneri su 10 regionalnih i nacionalna biblioteka.

Izvođač tehničkog rješenja je mlada firma 'hgi'.

Osnovu projekata je pripremila projektna grupa od 5 članova, zajedno sa predstavnikom izvođača, i ona vodi projekat.

Prva faza portala bila je završena i portal je bio objavljen na internetu u septembru 2006. godine, ali je zbog različitih razloga bio sklonjen i tek se sada opet vratio.

Zbog te skoro jednogodišnje neaktivnosti, za sada su uključene samo biblioteke i samo kroz njihove projekte i muzeji.

Izvedbu portala i njegovo održavanje financira Ministarstvo za kulturu, kroz financiranje posebnih funkcija regionalnih biblioteka.

Redakcija portala

Organizacija dodavanja novih sadržaja je hijerarhijski zasnovana.

Projektna grupa vodi projekat, prati razvoj IT struke i unosi nova rješenja koja omogućavaju nove servise, ima pregled kroz sadržaj portala i koordinira dodavanje sadržaja sa regionalnim grupama, vodi obrazovanje za administratore sistema, redaktore i kreatore sadržaja.

Unos sadržaja održava se u sudjelujućim institucijama, za ispravnost podataka su zaduženi regionalni redaktori. Oni i vode regionalne radne grupe, koje koordiniraju dodavanje sadržaja u regiji, redakciju, nadzor i dodjeljivanje privilegija za kreiranje sadržaja, pomoć partnerima, saradnju sa projektnom grupom i prikupljanje prijedoga za poboljšavanje oblika i sadržaja portala.

U jesen 2006. godine obrazovanje je posjetilo 150 kreatora sadržaja, najviše bibliotekara, pa i kuratora, arhivista, učitelja i članova različitih društava, pa i turističkih.

Kamra uspostavlja ambijent koji od svih učesnika zahtijeva velike promjene u načinu razmišljanja i djelovanja:

- rad u digitalnoj okolini zahtijeva nova znanja,
- granice između institucija se brišu,
- projektni način rada zahtijeva rad u timovima, koje sastavljaju predstavnici različitih okolina,

otvaraju se nova problemska područja: autorsko pravo u digitalnom okružju, marketing digitalnih sadržaja, pravni odnosi u međuresorskoj saradnji, kulturne institucije postaju važan faktor u industriji e-sadržaja, projekat Kamra zasnovan je odozdo na gore i utječe na donošenje odluka na najvišem nivou (financiranje međuresorskih projekata, nacionalna strategija digitalizacije – ko će, što i kada).

I baš to se u Sloveniji dogodilo. Sa malim projektima, najprije u bibliotekama, onda KAMROM i sudjelovanjem u EU projektima (lokalne institucije u CALIMERI, a Ministarstvo za kulturu u MINERVI) nekako smo stigli odozdo na gore i sreli se na pola puta. Tako je u prijedlogu Kulturnog programa 2008-2011, kojeg je baš sada pripremio Ministarstvo za kulturu, saradnja biblioteka, muzeja i arhiva jest važan elemenat i planirano je uređenje finansiranja i vođenja zajedničkih projekata. I KAMRA je, kao informacijski sistem lokalnih kulturnih informacija i sažetaka, dobila mjesto u programu.

Potpuno se slažem sa rječima Vaske Sotirov-Đukić:

Odaberite i učinite ono što možete, ondje gdje jeste i onim čime raspolazete.

Viri:

CALIMERA, spletna stran projekta: <http://www.calimera.org>

Cultural heritage a bridge towards the shared future (UNESCO), Cultural Heritage in South-East EU. Pridobljeno 25. 7. 2007 s spletne strani <http://www.see-heritage.org/index.htm>

The EU heritage network. Pridobljeno 25. 7. 2007 s spletne strani <http://www.european-heritage.net/sdx/herein/index.xsp>

Jarmol, M (2001): Kako do enotnega standarda popisa vsebin. Pridobljeno 16. 7. 2007 s spletne strani <http://www.cubistinstitute.org/>

Resman, S. (2005). Digitalna domoznanska zbirka. Knjižnica, 49 (3), str. 39–52

Rypkema, D. D. Kulturna dediščina in trajnosten gospodarski in družbeni razvoj. Pridobljeno 20. 10. 2006 s spletne strani: <http://fjz.web.siol.com/mk/Gradiva/06-0633heritage-sl.doc>

Sotirov-Đukić, V.: Evropske smjernice i praksa u digitalizaciji lokalne kulturne baštine arhiva, biblioteka i muzeja. Pridobljeno 20. 7. 2007 s spletne strani <http://www.bam.ba>

Sotirov-Đukić, V.: Digitalizacija građe zavičajnih zbirki kao promotor kulturne baštine lokalne zajednice. Pridobljeno 20. 7. 2007 s spletne strani <http://www.bam.ba>

Urtegaard, G. (2004): New missions, roles and services for local cultural institutions - ICT as enabler and challenge. Kranjska Gora: Posvetovanje splošnih knjižnic Slovenije, 27.-28.september. Pridobljeno 6. 7. 2006 s spletne strani <http://www.lj-oz.sik.si/sk-posvetovanje04/program.htm>

Van Kasteren, Joost: A Renaissance in Cultural Diversity: A UNESCO Vision for Virtual Communities. An Interview with Isabelle Vinson. DigiCULT: Virtual Communities and Collaboration in the Heritage Sector. Thematic Issue 5. January 2004, str. 24 (tudi na spletni strani: <http://www.digicult.info>)

BOSNIACA 67